

MAŁOPOLSKIE SPOTKANIA REGIONALISTÓW

SEJMIK REGIONALNYCH TOWARZYSTW KULTURY – KRAKÓW 2001

27 stycznia 2002 roku odbył się sejmik małopolskich regionalnych towarzystw kultury. Przed rozpoczęciem obrad w kościółku św. Wojciecha w Rynku Głównym Mszę św. w intencji regionalistów odprawił ks. Władysław Pilarczyk (sekretarz RK RTK) i o. Remigiusz Patryk Jankiewicz (prezes Towarzystwa Miłośników Skomielnej Czarnej i Bogdanówki).

Obrady toczyły się w Centralnym ośrodku Turystyki Górskiej. Radę Krajową i Małopolską reprezentowali ks. Władysław Pilarczyk, Eugeniusz Skoczeń, Andrzej Małysa, Stanisław Kobiela i Adam Kluska (także przewodniczący Podkarpackiej Rady RTK), środowisko naukowców, związanych z ruchem regionalnym – dr Edward Chudziński, prof. dr hab. Antoni Podraza, prof. dr hab. Ryszard Kantor, dr Sylwester Dziki, red. Wiesław Wójcik, organizatorów sejmiku – mgr Bogdan Micek, dyrektor Małopolskiego Ośrodka Kultury.

Ks. Władysław Pilarczyk uhonorował medalami, wybitymi z okazji 350-lecia kościołka w Orawce prof. Antoniego Podrazę, dr. Edwarda Chudzińskiego, Tadeusza Śliżę (prezesa Towarzystwa Miłośników Ziemi Żywieckiej, O/Kraków) oraz red. Piotra Płatka – Stowarzyszenie Folklorystyczne „Teatr Regionalny” – z okazji jubileuszu 50-lecia działalności w ruchu regionalnym.

Głównym punktem obrad sejmiku była prezentacja III tomu wydawnictwa *Małopolska. Regiony – Regionalizmy – Małe Ojczyzny*. Redaktor naczelny, dr Edward Chudziński, przedstawił zakres problematyki. Mówił m.in. o poszukiwaniu takiej formuły rocznika, „w której jest miejsce na prezentację dorobku regionalistów, na uprzystępnienie badań regionalnych, prowadzonych przez przedstawicieli różnych dyscyplin wiedzy, na publikację materiałów i dokumentów, mających istotne znaczenie dla ruchu regionalistycznego, dla życia umysłowego, kulturalnego i społecznego wspólnot regionalnych i lokalnych”.

Następnie Stanisław Kobiela odczytał sprawozdanie z rocznej działalności Małopolskiej Rady RTK, zdał też relację z Ogólnopolskiej Konferencji „Regionalizm – Lokalizm – Media”, która odbyła się w Bochni 8–10 czerwca 2000 r. oraz zaprezentował kolejny numer *Regionalisty Małopolskiego*. Zaproponował też objęcie funkcji przewodniczącego Małopolskiej Rady RTK ks. Władysławowi Pilarczykowi, co zostało przyjęte przez aklamację. Z kolei ks. Władysław Pilarczyk zaproponował, aby funkcję wiceprzewodniczącego Rady objął Stanisław Klich – prezes Stowarzyszenia Miłośników Ziemi Krzeszowskiej, a sekretarza – Ewa Skrobiszewska z Małopolskiego Ośrodka Kultury w Krakowie.

Po dyskusji, która toczyła się wokół takich problemów jak współpraca towarzystw kultury ze szkołami w zakresie edukacji regionalnej, z władzami samorządowymi w zakresie

dofinansowania przedsięwzięć kulturalnych, podatku VAT na wydawnictwa etc., nastąpiła część uroczysta – regionaliści lamali się opłatkiem i składali sobie życzenia, Barbara Brach z Lipinek zaśpiewała kolędę, do której napisała słowa i muzykę, a Zofia Bugajska z Zawoi starą kolędę górali babiogórskich. Na zakończenie ks. Władysław Pilarczyk podziękował regionalistom za udział w sejmiku, Małopolskiemu Ośrodkowi Kultury w Krakowie za jego organizację, Centralnemu Ośrodkowi Turystyki Górskiej w Krakowie za bezpłatne użyczenie sali, mediom („Gazeta Krakowska”, „Gazeta Wyborcza” i OTV Kraków) za obecność. Z satysfakcją podkreślano, że Krakowska Telewizja Regionalna obok relacji z sejmiku emitowała programy o „małych ojczyznach” z udziałem przedstawicieli towarzystw kultury z Małopolski.

Uczestnicy sejmiku reprezentowali towarzystwa miłośników: Ziemi Muszyńskiej, Starego Sącza, Ziemi Żywieckiej, Ziemi Wielkoksiażącej, Limanowskiej, Kalwarii Zebrzydowskiej, Andrychowa, Skawiny, Lipinek, Kęt, Ziemi Gdowskiej, Olkuskiej, Krzeszowickiej, Zatorskiej, Krakowskiej, Charsznicy, Skomielnej Czarnej i Bogdanówki, Zawoi i Ziemi Babiogórskiej, Suskiej, ponadto: Chrzanowskie Stowarzyszenie Folklorystyczne, Stowarzyszenie Twórców Ludowych O/Kraków, Zespół Regionalny „Mietniowiacy” z gm. Wieliczka, Raclawickie Towarzystwo Kulturalne, Towarzystwo Kultury Ludowej i krakowski oddział Towarzystwa Miłośników Ziemi Łomżyńskiej, Izbę Regionalną w Bibicach, Robotnicze Stowarzyszenie Twórców Kultury O/Kraków, Towarzystwo Folklorystyczne „Teatr Regionalny”, Stowarzyszenie Plastyków Nieprofesjonalnych, Brzeskie Towarzystwo „Gryf”, Stowarzyszenie Bochniaków i Miłośników Ziemi Bocheńskiej oraz Podkarpacką Radę RTK.

IV SPOTKANIA REGIONALISTÓW KARPACKICH – ZAWOJA 2001

Karpaty to region specyficzny, sławny urodą krajobrazów, architekturą, bogactwem i różnorodnością tradycji kulturowych. Nie ominęły go przemiany ekonomiczne i społeczne. Można się było o tym przekonać na Spotkaniu Regionalistów w Zawoi w dniach 8–10 czerwca 2001 roku. Gospodarzami IV Spotkań Regionalistów Karpackich byli górale babiogórscy, głównym organizatorem – Krajowy Ośrodek Dokumentacji ETK w Ciechanowie, współorganizatorami Małopolska Rada RTK, Małopolski Ośrodek Kultury w Krakowie, Starostwo Powiatowe w Suchej Beskidzkiej, Urząd Gminy w Zawoi i Babiogórski Park Narodowy. Uczestniczyli przedstawiciele towarzystw kultury województwa podkarpackiego i małopolskiego.

Wykład prof. dr. Mariana Korneckiego ilustrowany slajdami dotyczył budownictwa drewnianego w Polsce. Budownictwo to – zwłaszcza w Karpatach – dobrze wpisane w przyrodę stanowiło nieodłączny element kultury duchowej małych społeczności lokalnych. Bogactwo jego form było ogromne, dziś jednak coraz mniej jego pozostałości.

Refleksjami o historii Cyganów – Romów, ich kulturze, wędrowności, obrzędach, języku, próbach budowania ich tożsamości politycznej i narodowej (kulturowej) podzielił się mgr Adam Bartosz – dyrektor muzeum Okręgowego w Tarnowie. Film o taborze cygańskim, wędrującym szlakiem holocaustu (miejsca zagłady Romów podczas II wojny światowej) stanowił ilustrację jego rozważań o kulturze duchowej społeczności romskiej.

Wkład w kulturę karpacką wnieśli też Łemkowie – mniejszość narodowa, o której mówił mgr Aleksander Maślej. Historia Łemków, podobnie jak Romów, obfitowała w dramaty. Czas prześladowań i represji zniszczył ludzi i ich kulturą materialną (130 opuszczonych wsi po akcji „Wisła”, zniszczone łemkowskie cmentarze i okradzione cerkwie). Mimo tragicznej historii wartości duchowe przetrwały. Organizowane corocznie „Watry łemkowskie” pre-

zentują tradycje i współczesny dorobek kulturalny Łemków, co pokazały prezentowane w trakcie spotkań albumy ze zdjęciami.

Nie zabrakło też rozważań o regionalizmie górskim. Dr Edward Chudziński w wykładzie „Regionalizm górski II Rzeczypospolitej” analizował pojęcie regionalizmu w kontekście ideologii i ruchów społeczno-kulturowych. Termin „regionalizm górski”, który jest synonimem regionalizmu karpackiego, pojawił się w okresie dwudziestolecia międzywojennego. E. Chudziński przedstawił też historię, kierunki i formy działalności Związku Podhalań i Związku Ziemi Górskich na tle sytuacji społecznej w II Rzeczypospolitej¹. Zwrócił uwagę, że międzywojenny ruch regionalny wspierany był przez władze państwowe poprzez układy personalne.

„Idea swojskości” to referat przygotowany przez dr hab. arch. Krystynę Pawłowską, a odczytany – z powodu jej nieobecności – przez ks. Władysława Pilarczyka. „Idea swojskości” to głęboka refleksja o kulturowym i emocjonalnym znaczeniu tego pojęcia. „Swojskość” według Barbary Brach z Lipinek (pow. Gorlice) kojarzy się ze słowem „serce”. Każda rodzina ma swój model życia, swoją swojskość. Dom rodzinny ma siłę magiczną, jest duszą i sercem ludzi, którzy w nim mieszkają. „Swojskość” ma różne odmiany. Swojski jest dom, wieś, miasteczko, podwórko między uliczkami.

Uczestnicy Spotkań zapoznali się też z zasobami przyrodniczymi i działalnością Babiogórskiego Parku Narodowego. Mgr inż. Jacek Plaza mówił o sposobach edukacyjnego wykorzystania walorów przyrodniczych i krajobrazowych Parku poprzez tworzenie ścieżek edukacyjnych i tras turystycznych. O bogactwie duchowym i materialnym mikroregionu mówili: wójt gminy Zawoja – mgr inż. Marek Listwan i Starosta suski – mgr inż. Andrzej Pająk.

Interesujący był koncert pieśni i gawęd górali babiogórskich w wykonaniu kobiecej grupy śpiewaczej z Zawoi pod kierownictwem Zofii Bugajskiej, miejscowej nauczycielki i instruktorki, znawczyni folkloru muzycznego i obrzędowego.

Dyskusja po wysłuchaniu referatów dotyczyła kondycji towarzystw kultury, zakresu i form ich działalności oraz miejsca we współczesnej rzeczywistości. Na zakończenie Spotkań ksiądz Władysław Pilarczyk – przewodniczący Małopolskiej Rady RTK – podziękował serdecznie przedstawicielom towarzystw kultury za udział, a organizatorom – szczególnie gospodarzom: góralom babiogórskim – za stworzenie niepowtarzalnego nastroju.

Uczestnicy Spotkań reprezentowali: Związek Szczyrzycan, Towarzystwo Miłośników Piwnicznej, Towarzystwo Miłośników Ziemi Wadowickiej, Towarzystwo Miłośników Lipinek i Okolicy, Stowarzyszenie Twórczości Regionalnej w Bobowej, Towarzystwo Przyjaciół Przemysła i Regionu O/Kraków, Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Babiogórskiej, Stowarzyszenie Miłośników Jarosławia, Towarzystwo Miłośników Ziemi Strzyżowskiej, Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Przemysłu, Towarzystwo Miłośników Ziemi Wielkoksiażącej, Towarzystwo Miłośników Ziemi Jadownickiej, Gimnazjum w Skawicy, Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Krzeszowickiej, Towarzystwo Miłośników Ziemi Brzeskiej „Gryf”, Chrzanowskie Stowarzyszenie Folklorystyczne, Towarzystwo Przyjaciół Libiąża, Towarzystwo Przyjaciół Skawiny, Stowarzyszenie Romów, Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Trzebińskiej, Towarzystwo Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej, Stowarzyszenie Łemków, Towarzystwo Przyjaciół Orawy, „Tygodnik Podhalański”, Babiogórski Park Narodowy, Gminne Centrum Promocji i Turystyki w Zawoi, Zespół „Babiogórcy” z Zawoi.

¹ E. Chudziński, „Małopolska” *Regiony – regionalizmy – małe ojczyzny*, Kraków 2000, s. 5.

REGIONALIŚCI MAŁOPOLSCY W CHRZANOWIE

Leżący na zachodnich kresach Małopolski Chrzanów historycznie i kulturowo związany jest z Krakowem, chociaż w wyniku podziału administracyjnego z 1976 roku przez 20 lat należał do Śląska. Etnograficznie rzecz ujmując jest to region Krakowiaków Zachodnich. I to właśnie oni byli gospodarzami spotkania regionalistów z Małopolski 29 września 2001 r.

Z inicjatywy Chrzanowskiego Stowarzyszenia Folklorystycznego spotkanie zostało zorganizowane przez: Miejski Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji w Chrzanowie, Muzeum w Chrzanowie (w tym Nadwiślański Park Etnograficzny w Wygieźlowie), Szkołę Podstawową w Luszowicach, kobiece grupy śpiewacze „Luszowianki” i „Płazianki”, samorządowe władze miasta i gminy Chrzanów, Małopolską Radę Regionalnych Towarzystw Kultury-Małopolski Ośrodek Kultury w Krakowie.

Uczestnicy Spotkania zapoznali się z bogatą ofertą kulturalną MOKSiR. Dyrektor Ośrodka Kultury – Jan Smółka przedstawił cele, program oraz zasady działalności i pozyskiwania sponsorów. Z kolei Irena Pietrzyk – prezes Chrzanowskiego Stowarzyszenia Folklorystycznego – mówiła o obrzędach i zwyczajach Krakowiaków Zachodnich oraz o działalności Stowarzyszenia. Powstało ono w 1999 r. z inicjatywy działaczek ludowych z Płazy, Pogorzyc, Luszowic i Balina – wsi wchodzących w skład gminy Chrzanów. Spotykają się w swoich domach, razem śpiewają, przygotowują regionalne potrawy, kultywują zwyczaje i obrzędy. Z rodzinnych wiosek przyjeżdżają do Chrzanowa, do Ośrodka Kultury, gdzie mieści się lokal Stowarzyszenia. Biorą udział w przeglądach i konkursach.

Luszowice przywitały regionalistów chlebem, muzyką i pieśnią. Szkolna Izba Regionalna pełna jest eksponatów przyniesionych przez dzieci: od starych lalek, babcinych żelazek i patelni, fragmentów strojów ludowych, po telewizor z lat 60. Na szkolnych korytarzach – wystawa obrazów, fotografii i dokumentów przedstawiających dzieje Luszowic i ich kulturę, współczesne osiągnięcia społeczności lokalnej oraz artystyczne sukcesy dzieci i młodzieży. W szkolnej sali widowiskowej, pięknie zaaranżowanej plastycznie, dzieci zaprezentowały kilka utworów muzyki klasycznej, recytowały napisane przez siebie wiersze oraz przedstawiły gry, zabawy i wyliczanki dawne i współczesne. „Luszowianki” – kobieca grupa śpiewacza z Luszowic – razem z dziećmi śpiewały krakowskie pieśni ludowe.

Kolejną atrakcją spotkania regionalistów było zwiedzanie wystaw stałych i czasowych chrzanowskiego muzeum. Jego kustosz, Piotr Grzegorzek, z pasją i humorem opowiadał o ekspozycjach i „klubie spacerowicza jako formie przybliżania regionu”. Dyrektor Muzeum, Jerzy Motyka, towarzyszył przedstawicielom towarzystw kultury podczas zwiedzania skansenu w Wygieźlowie, który usytuowany jest u stóp tamtejszej Góry Zamkowej. Na 3-hektarowej powierzchni zgromadzono tu ponad 20 obiektów budownictwa drewnianego. Obok domów miałomiasteczkowych znalazły się w skansenie wiejskie zagrody, kompleks sakralny oraz obiekty, które niegdyś służyły do produkcji wyrobów rzemieślniczych (warsztat wikliniarski, garncarski, szewski, olejarnia). Drewniany kościół pw. Podwyższenia Krzyża nadal pełni funkcje liturgiczne. Śluby i nabożeństwa w tym niezwykłym, starym i malowniczym otoczeniu nabierają dodatkowego, magicznego i kulturowego znaczenia.

Degustując „ziemniaki po cabańsku” – regionalne tutejsze danie, słuchając słów pieśni kobiecej grupy śpiewaczej „Płazianki” – regionaliści dyskutowali w skansenie o różnorodności i bogactwie kultury Małopolski.

Do spotkania doszło dzięki wsparciu władz Miasta i Gminy Chrzanów. Obecność wiceburmistrzów Krzysztofa Skrzyпка i Jana Żymankowskiego oraz przewodniczącego Rady Miejskiej Piotra Stolarskiego i naczelnika Wydziału Oświaty – Aldony Jelskiej świadczyła o randze jaką władze nadają kulturze w życiu chrzanowskiej społeczności.

To, co uczestnicy Spotkań zobaczyli i przeżyli, w pełni potwierdza tezę prof. Ryszarda

Kantora, że możliwie szerokie i wszechstronne działania na rzecz kształtowania pozytywnych postaw wobec dziedzictwa przeszłości, skuteczne przekazywanie wiedzy o treściach tego dziedzictwa oraz właściwa troska o harmonijny przebieg – transmisję tradycji lokalnych między pokoleniami, stanowić mogą podstawę, na której budować można współczesną kulturę zbiorowości, a tym samym uczynić te zbiorowości w pełni kulturotwórczymi, a przez to podatnymi na modernizację².

W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele Chrzanowskiego Stowarzyszenia Folklorystycznego, Towarzystwa Przyjaciół Skawiny, Raclawickiego Towarzystwa Kulturalnego, Stowarzyszenia Miłośników Ziemi Krzeszowickiej, Towarzystwa Przyjaciół Biecza i Ziemi Bieckiej, Towarzystwa Przyjaciół Libiąża, Towarzystwa Przyjaciół Kalwarii Zebrzydowskiej, Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Gdowskiej, Związku Szczyrzycan, Stowarzyszenia Folklorystycznego „Teatr Regionalny”, Towarzystwa Miłośników Ziemi Jadownickiej, Izby Regionalnej w Bibicach, Zespołu Ludowego „Pucheroki”, Stowarzyszenia Kobiet z Kobylanki, Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Łomżyńskiej O/Kraków, Stowarzyszenia Miłośników Ziemi Trzebińskiej, Towarzystwa Miłośników Ziemi Zatorskiej, Towarzystwa Miłośników Ziemi Wadowickiej, Towarzystwa Prądnickiego, Chrzanowskiego Chóru Męskiego „Żaby”, Muzeum Chrzanowskiego, Miejskiego Ośrodka Kultury w Zielonkach, Małopolskiego Ośrodka Kultury w Krakowie, Rady Krajowej Regionalnych Towarzystw Kultury.

² R. Kantor, „Małopolska” *Regiony – regionalizmy – małe ojczyzny*, R. II, Kraków 2000, s. 23.